

stranice, ali nam govori o fenomenu koji je obilježio cijelo 20. st., ne samo u Višnjanu nego i u Istri, a riječ je, naravno, o egzodu, velikom iseljavanju poslije Drugoga svjetskog rata. Napisala ga je Giuliana Zelco; za razliku od drugih poglavlja ne radi se o povijesti, uzrocima ili posljedicama, nego o intimnom doživljaju egzoda, kako je on utjecao na ljude koji su otišli, kao i na one koji su ostali i na njihov međusobni susret. Zelco se također pojavljuje i u posljednjem poglavlju, napisanom u suradnji s Peterom Polettijem, koje govori o poznatim Višnjancima koji su ostavili svoj trag kao profesori, pravnici, liječnici, agronomi i astronomi.

Kako je to običaj, knjiga završava popisom korištenih izvora i literature te sažetkom na talijanskom jeziku. Na samome se kraju nalazi kazalo.

Knjiga *Višnjan i okolica* nastala je iz želje da se napiše i sakupi povijest Višnjana u jednom djelu, u čemu su autori ove monografije uspjeli. Upravo u ovoj knjizi svaki povjesničar, povjesničar umjetnosti, arheolog, ali i entuzijast ili putnik namjernik može pronaći sve podatke koji bi ga mogli zanimati. Iako s historiografskoga gledišta uglavnom ne donosi ništa novo, najveća su vrijednost ove knjige upravo svi podaci skupljeni na jednom mjestu. Kao negativnu stranu treba istaknuti manjkav rad lektora, na više mjesta nalazimo krivo napisane riječi, što se može objasniti zatipcima u radnoj verziji teksta, ali se ne bi smjelo dogoditi u završnoj inačici za tisak. Unatoč tome ipak minornom nedostatku, knjiga *Višnjan i okolica* Petera Polettija i ostalih autora nezaobilazno je djelo za svakoga tko želi produbiti svoje poznavanje ne samo višnjanske nego i istarske povijesti.

Bojan Horvat

Igor Duda, *Danas kada postajem pionir: djetinjstvo i ideologija jugoslavenskoga socijalizma*, Zagreb: Srednja Europa, 2015., 274 str.

Nakon dvije vrlo zanimljive autorske knjige pulskoga povjesničara Igora Duda (*U potrazi za blagostanjem. O povijesti dokolice i potrošačkog društva u Hrvatskoj 1950-ih i 1960-ih*, Zagreb 2005., i *Pronađeno blagostanje: svakodnevi život i potrošačka kultura u Hrvatskoj 1970-ih i 1980-ih*, Zagreb 2010.) pojavila se i treća, koja ulazi u opus radova o društvenoj povijesti socijalističke Jugoslavije. Znanstvena analiza djelovanja organizacije Saveza

pionira velik je doprinos proučavanju povijesti djetinjstva u socijalističkoj Jugoslaviji. Knjiga je objavljena u studenome 2015. kao rezultat rada na projektu Stvaranje socijalističkoga čovjeka, a prvi put predstavljena u sklopu 21. Sajma knjige u Istri 10. prosinca u Domu hrvatskih branitelja u Puli zajedno s knjigom Andree Matoševića *Socijalizam s udarničkim licem: etnografija radnog pregalaštva* (Zagreb – Pula 2015.). Drugo je predstavljanje knjige održano u Zagrebu 28. siječnja 2016. u Knjižnici Bogdana Ogrizovića. Projekt je u lipnju 2014. pokrenuo Centar za kulturološka i povijesna istraživanja socijalizma Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli.

U predgovoru (VII-X) autor ističe da danas postoji ogroman broj ljudi na području koje je Jugoslavija obuhvaćala koji živi sa sjećanjima na svoje pionirske dane. No, upozorava da djelo nije zamislio tako da analizira njihova sjećanja, kao ni ona vlastita, s obzirom na to da je autor u djetinjstvu također bio član Saveza pionira, nego prednost daje literaturi i arhivskoj građi koja o tom vremenu pruža podatke iz prve ruke. Nakon predgovora i uvoda slijedi sedam poglavlja koja prate uvjete u kojima je Savez pionira nastao, djelatnost i razvoj organizacije kroz vrijeme, utjecaj kako politike, tako i drugih društvenih organizacija te promjene koje su oblikovale organizaciju u zadnjim godinama njezina postojanja. Začelje je knjige obogaćeno pogovorom, koji ponovno otvara teme spomenute na početku knjige, te raznim priložima.

Uvodno poglavlje (1-22) donosi informacije o uvjetima u kojima je djelo nastalo, znanstvenim metodama koje su rabljene pri radu na knjizi te o ranijim istraživanjima i izvorima koji mogu poslužiti svakome tko se temom pionira u Jugoslaviji bavi ili želi baviti. Autor ističe da su ovim djelom „pokriveni svi prijelomni trenuci u djelovanju organizacije“ te razni „sadržaji koji su djetinjstvo vezivali uz Savez pionira“ (8). Pri kraju je uvodnoga dijela prikazan uvid u dječje organizacije koje su u Europi i svijetu postojale u prvoj polovici XX. stoljeća, od kojih su neke poslužile kao uzor nastanku jugoslavenskoga Saveza pionira. Različite su dječje organizacije u svijetu imale za cilj izgradnju društveno poželjnoga, štoviše, uzornoga pojedinca s najboljim vrlinama u njegovoj sredini pa stoga ni cilj Saveza pionira nije mnogo odstupao od te ideje.

Prvo se poglavlje (23-57) bavi nastankom i prvim godinama djelovanja Saveza pionira kao masovne dječje organizacije. Autor iznosi podatke o prvim grupacijama, zapisima i dječjim listovima između dva svjetska

rata, zamišljenima da budu od koristi mladim naraštajima koji će prigrлити komunističke ideje, a tada se počinje i upotrebljavati naziv pionir. Slijedi vrlo bitno razdoblje Drugoga svjetskog rata, na koje će svim kasnijim generacijama pionira biti usmjeravana pozornost. U knjizi je dobro zamijećeno da se razdoblje Narodnooslobodilačke borbe kao ključan moment povijesti Jugoslavije moralo usaditi mladim naraštajima kao nešto sveto i nepovredivo. Opisan je u tekstu i odnos Saveza pionira sa školom, s omladinskim organizacijama pod čijom su nadležnošću bili pioniri, s drugim organizacijama koje su se također bavile djecom, poput Društva Naša djeca, kao i problemi koji su u radu pionirske organizacije bili prisutni. Opisan je također odnos sa saveznom vladom, koja je u konačnici i odlučivala o sudbini raznih organizacija pa tako i o Savezu pionira.

Naslov prvoga od tri dijela drugoga poglavlja knjige, „Pionir kao novi socijalistički čovjek“, predstavlja motiv koji se provlači kroz cijeli tekst knjige, a posebno ovoga poglavlja (59–101), u kojem se uz temeljne socijalističke vrijednosti koje je pioniru bilo potrebno usaditi govori još o pionirskom samoupravljanju te ideološkim različitostima u društvu. Autor predstavlja pionira kao zamišljeni temelj u izgradnji socijalističkoga čovjeka, što se podudara s idejama koje su nakon nastanka jugoslavenske države pod okriljem socijalizma širene među stanovništvom. Nadalje autor piše o samoupravljanju među djecom, što je uvedeno šezdesetih godina radi toga da mladi ljudi što ranije usvoje i prihvate samoupravljanje kao idealan oblik upravljanja svim organizacijama i poduzećima pa na koncu i državom. Nastale su tako pionirske zajednice koje su birale svojega predsjednika i sekretara, a ponekad još blagajnika i higijeničara. Duda ističe da su nadležne ustanove već u ranoj fazi postojanja Saveza pionira slobodno vrijeme najmladih smatrale vrlo važnim za njihov socijalistički razvoj, ali i punim raznih opasnosti po djecu zbog mogućnosti utjecaja konzervativnih i vjerskih krugova, koji su naspram socijalizmu smatrani krajnje nazadnima. U tekstu se nalazi zanimljiva tvrdnja da su djeca prilazila onome tko je prvi nabavio loptu, a potkrijepljena je s nekoliko primjera u kojima je lopta stvarno bila presudan čimbenik okupljanja djece (90). Na kraju je poglavlja na zanimljiv način opisan utjecaj koji su na djecu imali mediji te popularna kultura.

Narednih se nekoliko poglavlja, počevši s trećim („I mene će moja mati pioniriom zvati“, 103–134), bave analizom osjećaja mladih ljudi koji su postajali pionirima. Ona obuhvaća brojnu arhivsku građu te raznu literaturu koja

nam daje uvid u to što je sve utjecalo na djecu koja su bila dio organizacije i na one koji su to tek trebali postati. Opisana je uloga svih koji su izravno ili neizravno utjecali na djelovanje pionirske organizacije. Stoga se autoru na početku trećega poglavlja nameće pitanje tko sve može postati pionir i na koji način, na koje, kao i na mnoga druga, donosi višestruke odgovore zbog promjena koje su u različitim razdobljima postojanja Saveza pionira bile više ili manje naglašene. Uz poznate pionirske simbole, pozdrave i pjesme, autor donosi niz pozadinskih informacija koje su njima prethodile, što obogaćuje tekst o tim nekad općepoznatim stvarima.

Četvrto je poglavlje (135-168) posvećeno odnosu Saveza pionira s vladajućom osobom – Titom. Uloga Tita kao karizmatičnoga, ali i autoritativnoga vođe jugoslavenskih naroda reflektirala se i na najmlađe pripadnike društva kroz djelovanje raznih institucija i organizacija. Tako se nastojalo postići da djeci Tito postane omiljeni lik i uzor koji će trebati slijediti čitava života. Autor ističe kako se pionire na razne načine nastojalo povezati s Titom, a takva se praksa nastavila i nakon njegove smrti. Posljednji dio poglavlja u cijelosti je posvećen Spomenici rada i drugarstva, koja je u osamdesetim godinama zamijenila pionirsku štafetu te u kolektivnom pamćenju društva ostala manje poznata.

U petom je poglavlju (169-209) naglasak stavljen na pionirske manifestacije, odnosno organizirane aktivnosti slobodnog vremena za djecu. Autor pritom iznimnu važnost daje prostorima posvećenim pionirima, od pionirskih kutića do pionirskih gradova, koji su pridonosili intenzivnijem radu s mladim ljudima, pogotovo u njihovo slobodno vrijeme. Osim prostora, opisane su razne manifestacije u kojima su pioniri sudjelovali u okviru obilježavanja svečanosti koje su bile obuhvaćene pionirskom godinom.

Gospodarska se kriza osamdesetih godina XX. st. u Jugoslaviji proširila na sve sfere društva pa tako i na dječje organizacije, čemu autor posvećuje šesto poglavlje (211-240). Došlo je do pojave financijskih, ali i drugih problema pa su dječje organizacije bile prisiljene reducirati svoju djelatnost. Sve je to dovelo do ukidanja raznih pionirskih manifestacija krajem osamdesetih, a 1990. – s promjenom političkoga režima – i potpunoga ukidanja Saveza pionira.

Sedmo i zaključno poglavlje (241-249) pruža osvrt na izvore i literaturu koji mogu predstavljati polazišnu točku budućim istraživačima ove teme. Autor iznosi i prijedloge produblivanja njegove analize obuhvaćene ovim

radom te uvid u povezane teme koje bi po njegovu mišljenju bilo dobro istražiti uz pomoć odgovarajuće znanstvene metodologije. Osim toga, u zadnjem je poglavlju prikazan rezime cjelokupnoga rada, s komentarima pozitivnih i negativnih strana djelovanja Saveza pionira u gotovo pola stoljeća postojanja organizacije.

Nakon zaključnoga poglavlja slijedi pogovor (251-256), u kojem se autor nakon znanstvene analize vraća predočavanju vlastita, ali i iskustva svojih vršnjaka sa Savezom pionira kojega su u djetinjstvu bili dio. Opisana su njihova razmišljanja i stavovi koje danas nakon više desetljeća imaju o sustavu koji je obilježio njihovo djetinjstvo. Posljednji je dio knjige obogaćen priložima u koje se ubrajaju „Izvori i literatura“ (257-267), „Kratka kronologija“ (269-270), „Popis kratica“ (271-272), „Popis ilustracija“ (273) i „Bilješka o autoru“ (274) te ilustracije koje se nalaze na samom kraju.

Najnovije historiografsko djelo Igora Dude na sustavan je i analitičan način objedinilo saznanja o djelovanju organizacije Saveza pionira na području socijalističke Jugoslavije. Veći je dio teksta ipak posvećen događanjima u razvijenijim jugoslavenskim republikama jer je i rad Saveza pionira u tim krajevima bio bolje organiziran te imao potporu većega broja stručnoga osoblja. Ovim je djelom otvoren put budućim istraživačima povijesti djetinjstva u Jugoslaviji, što će povjesničari jamačno znati prepoznati. U tome će im od velike pomoći biti arhiv Društva Naša djeca, čiju je obilnu građu autor prepoznao kao ključan element oblikovanja knjige kakva je u konačnici izišla iz tiska.

Marin Pekica

Jelka Vince Pallua, *Zagonetka virđžine. Etnološka i kulturnoantropološka studija*, Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2014., 310 str.

„Svim »nevidljivicama« iz povijesti...“ simbolična je posveta kojom autorica Jelka Vince Pallua najavljuje opsežno djelo *Zagonetka virđžine. Etnološka i kulturnoantropološka studija*, u kojem znanstvenoj javnosti, ali i široj publici obznanjuje svoja dugogodišnja istraživanja i promišljanja o endemskoj pojavi tobelija, zavjetovanih *momak-djevojaka*, odnosno žena koje su zbog raznih, prvenstveno društveno i gospodarski uvjetovanih potreba zajednice